

Litemzo

Jeugdrecht

MET DE RECHTEN VAN
MINDERJARIGE PATIËNTEN

MET DE RECHTEN VAN MINDERJARIGE PATIËNTEN

Inhoud

- 3 *Inleiding*
- 4 *De (on)bekwaamheid van de minderjarige patiënt*
- 8 *De rechten van de minderjarige patiënt*
- 18 *De plichten van de minderjarige patiënt*
- 20 *Beroepsgeheim t.a.v. minderjarige patiënten*
- 22 *Conclusie*
- 23 *Meer weten, nog vragen?*

Inleiding

In een maatschappij waar burgers steeds mondiger worden, laat zich dit meer en meer vertalen op verschillende domeinen in concrete regelgeving. Zo is er op vlak van gezondheidszorg de 'Wet betreffende de rechten van de patiënt', of kortweg de 'Wet Patiëntenrechten' (W.P.), die sinds 2002 de rechtspositie van de (minderjarige) patiënt regelt.

De Wet Patiëntenrechten is van toepassing op alle rechtsverhoudingen inzake gezondheidszorg verstrekt door een **beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg** aan een patiënt. *Of een minderjarige nu in contact komt met een verpleegkundige op het consultatiebureau van Kind en Gezin, of op school; met zijn huisarts, tandarts, of kinesist; met een arts van het CLB of het ziekenhuis; met een zelfstandige psychiater, of een psychiater verbonden aan een psychiatrische instelling;... in al deze situaties zal de Wet Patiëntenrechten van toepassing zijn.*

TER VERDUIDELIJKING >

Beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg zijn: artsen, tandartsen, vroedvrouwen, apothekers, kinesitherapeuten, verpleegkundigen, hulpverleners-ambulancier, paramedici (= apothekers-assistenten, audiologen, bandagisten, orthesisten en prothesisten, diëtisten, ergotherapeuten, personeel van laboratorium en biotechnologie en menselijke erfelijkheidstechniek, logopedisten, orthoptisten, podologen, personeel van medische beeldvorming, personen belast met vervoer van patiënten) zorgkundigen, én beoefenaars van niet-conventionele praktijken als de homeopathie, de chiropraxie, de osteopathie en de acupunctuur.

Klinisch psychologen en klinisch orthopedagogen worden sinds 1 september 2016 ook erkend als beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg.

Naast de opsomming en de bespreking van de eigenlijke **patiëntenrechten**, staan we in deze fiche ook uitgebreid stil bij de mogelijkheid van bekwame minderjarigen om deze patiëntenrechten zelfstandig uit te oefenen. De Wet Patiëntenrechten erkent immers expliciet dat sommige minderjarigen wel degelijk in staat zijn om een redelijke beoordeling van hun belangen te maken, en hierdoor **door de betrokken beroepsbeoefenaar bekwaam kunnen geacht worden om hun rechten als patiënt zelfstandig uit te oefenen.**

1

De (on)bekwaamheid van de minderjarige patiënt

Het Belgische Burgerlijke Wetboek voorziet in een specifiek beschermingsstatuut voor minderjarigen:

Eenzijds zijn minderjarigen **handelingsonbekwaam**. *Dit betekent dat minderjarigen eigenlijk geen handelingen mogen stellen die rechtsgevolgen met zich meebrengen, zoals bv. het ondertekenen van een contract, zich inschrijven op school, een abonnement nemen voor het openbaar vervoer,...*

Anderzijds staan minderjarigen tot ze meerderjarig worden **onder het gezag van hun wettelijke vertegenwoordigers**, nl. hun ouders of voogd. Daarom kunnen ouders in principe alle belangrijke opvoedingsbeslissingen nemen t.a.v. hun minderjarige kinderen. *Ouders beslissen waar hun kinderen wonen, welke studierichting ze volgen, welke hulp of gezondheidszorg hun kinderen krijgen,...*

De grondslag van deze principiële handelingsonbekwaamheid van minderjarigen is te vinden in een combinatie van **de veronderstelde incompetentie van minderjarigen en de nood aan bescherming die hieruit voortvloeit**: minderjarigen moeten, gelet op hun jeugdigheid en hiermee gepaard gaande gebrek aan inzicht, kennis en ervaring, in hun belang beschermd worden.

TER VERDUIDELIJKING >

Om als persoon als geestelijk 'bekwaam of competent' te worden aanzien, moet je:

- 1. voldoende in staat zijn om in te schatten wat in je belang is +**
- 2. voldoende in staat zijn om de gevolgen van je beslissingen en daden in te schatten**

Sinds enkele decennia, en zeker de laatste 10 à 20 jaar, wordt echter steeds meer getwijfeld aan het standpunt dat alle minderjarigen incompetent wezens zouden zijn die geen rationele beslissingen kunnen nemen en die daarom moeten beschermd worden door hen de mogelijkheid te ontnemen om juridische handelingen te stellen of beslissingen te nemen. We zien dan ook de voorbije jaren **steeds meer uitzonderingen** opduiken die het mogelijk maken dat minderjarigen bepaalde juridische beslissingen zelfstandig kunnen nemen.

Bovendien is het recht op de **eerbiediging van de fysieke integriteit** een fundamenteel mensenrecht waarop ook minderjarigen zich kunnen beroepen. Aangezien ouders als wettelijke vertegenwoordigers volgens het Burgerlijk Wetboek ook dienen te beslissen over de gezondheidszorg van hun minderjarige kinderen, kan het eigen recht op fysieke integriteit van de minderjarige hierdoor in het gedrang komen.

De **Wet betreffende de rechten van de patiënt** voorzag daarom in 2002 in een wettelijke basis voor de rechten van minderjarigen als patiënt:

Ook volgens de Wet Patiëntenrechten vallen minderjarigen principieel onder het gezag van hun ouders én oefenen ouders als **wettelijke vertegenwoordigers** daarom de rechten van hun minderjarige kinderen als patiënt uit. De minderjarige patiënt wordt hierbij wel steeds **betrokken** rekeninghoudend met zijn leeftijd en maturiteit.

Maar wanneer de minderjarige door de betrokken beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg **bekwaam** wordt geacht, oefent deze zijn patiëntenrechten zoals het recht om te beslissen over zijn gezondheidszorg, en het recht op toegang tot zijn dossier, **zelfstandig** uit. Dit brengt onvermijdelijk met zich mee dat het ouderlijk gezag van ouders in dit geval (een stuk) beperkt wordt...

De Wet Patiëntenrechten voorziet **geen leeftijd** waarop de minderjarige bekwaam wordt geacht. Het is de betrokken beroepsbeoefenaar die in een concrete situatie zal kunnen/moeten **inschatten** of de minderjarige patiënt bekwaam is (dus: voldoende kan inschatten wat in zijn belang is + voldoende kan inschatten wat de gevolgen zullen zijn van zijn beslissingen, daden) of niet.

We merken echter dat beroepsbeoefenaars in de praktijk de leeftijd van hun minderjarige patiënt soms wel laten meespelen bij hun inschatting; en dat de leeftijd waarop minderjarigen als bekwaam beschouwd worden, opschuift van 15 - 16 jaar naar 12 jaar. Wellicht in navolging van het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de Integrale Jeugdhulp (**DRM**).

Volgens het **DRM** worden minderjarige cliënten, wat de jeugdhulp binnen de Integrale Jeugdhulp betreft, vermoed bekwaam te zijn vanaf 12 jaar. De betrokken hulpverleners kunnen hiervan wel afwijken mits grondige motivatie in het hulpverleningsdossier van de minderjarige.

De moeder van Peter, 13 jaar, vraagt haar huisarts om haar zoon te controleren op druggebruik.

Kan de huisarts dergelijke test echter wel uitvoeren zonder medeweten of akkoord van Peter?

*Indien de huisarts van mening is dat Peter **bekwaam** is, kan Peter zijn patiëntenrechten zelfstandig uitoefenen. De huisarts heeft in dat geval wel degelijk Peter zijn toestemming nodig om een drugstest te kunnen uitvoeren. Noch de moeder van Peter, noch de huisarts kunnen de bekwame Peter immers verplichten om medische tussenkomsten zoals bv. een drugscontrole te ondergaan tegen zijn wil. (Tenzij hiervoor een specifieke, wettelijke regeling, of een gerechtelijke uitspraak van toepassing is.) Bovendien vallen de resultaten van dergelijk onderzoek onder het beroepsgeheim van de huisarts en kan hij deze in principe niet bespreken met de moeder van zijn bekwame patiënt zonder diens toestemming. (Voor meer informatie hierover zie verder onder 'IV. Beroepsgeheim')*

*Indien de huisarts echter van mening zou zijn dat Peter **onbekwaam** is, kan Peter zijn moeder onder toepassing van haar ouderlijk gezag beslissingen nemen in het kader van de gezondheidszorg van haar onbekwame, minderjarige zoon en bv. vragen om een drugscontrole uit te voeren. De huisarts mag de resultaten van deze test dan ook met haar bespreken. De huisarts kan de vraag van de moeder en de drugscontrole echter ook bespreken met Peter zelf aangezien art. 12 W.P. stelt dat minderjarige patiënten sowieso betrokken worden bij de uitoefening van hun patiëntenrechten rekening houdend met hun leeftijd en maturiteit.*

We stellen tenslotte ook vast dat beroepsbeoefenaars zich bij de inschatting van de bekwaamheid van hun minderjarige patiënt vaak ook laten leiden door **de aard van het onderzoek, de behandeling of ingreep**:

- Over **lichte en risicoarme** onderzoeken, behandelingen of ingrepen kunnen bekwame minderjarigen zelfstandig beslissen waardoor ouders beperkt worden in hun beslissingsrecht. *Zo is er gewoonlijk geen discussie over de mogelijkheid van bewame minderjarigen om alleen op consultatie te gaan bij de huisarts om contraceptie te bespreken, of om zelf te beslissen over het al dan niet nemen van bepaalde medicatie, of het krijgen van vaccinaties (enkel de vaccinatie tegen polio is bij wet verplicht), of om zelfstandig een begeleiding door het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg te vragen,...*
- Over **zwaardere, risicovolle** onderzoeken, behandelingen of ingrepen zullen minderjarigen (zelfs wanneer ze eigenlijk wel bekwaam worden geacht) meestal niet alleen mogen beslissen en zal de toestemming van de ouders gevraagd worden (eventueel naast de toestemming van de bekwame minderjarige). *Dit is bv. soms het geval wanneer een operatie onder volledige verdoving moet gebeuren, of wanneer een experimentele behandeling met veel bijwerkingen, voor een bepaalde ziekte moet gestart worden,...*

2 *De rechten van de minderjarige patiënt*

In dit onderdeel komen de eigenlijke patiëntenrechten aan bod.

In het geval van bekwame minderjarigen worden deze patiëntenrechten dus door de **bekwame, minderjarige patiënt zelfstandig** uitgeoefend. Wanneer het echter gaat om onbekwame minderjarigen, zullen de opgesomde patiëntenrechten uitgeoefend worden door **de ouders van deze onbekwame, minderjarige patiënten** onder toepassing van het ouderlijk gezag. Ook deze onbekwame, minderjarige patiënten zullen echter, rekening houdend met hun leeftijd en maturiteit, **betrokken** (moeten) worden bij de uitoefening van hun patiëntenrechten, conform artikel 12 van de Wet Patiëntenrechten!

A. HET RECHT OP EEN KWALITEITSVOLLE GEZONDHEIDSZORG

Minderjarigen hebben volgens art. 24 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en recht op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen. Ook de Belgische gecoördineerde Grondwet (G.G.W.) voorziet in het recht op bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand voor iedereen, en het recht op o.a. lichamelijke en geestelijke integriteit van alle kinderen. Zowel het Kinderrechtenverdrag als de Belgische Grondwet voorzien dus in het **recht op gezondheidszorg**. Dit verplicht de overheid om passende maatregelen te nemen om alle minderjarigen billijke toegang tot de gezondheidszorg te verzekeren.

De Wet Patiëntenrechten stelt daarnaast dat patiënten recht hebben op kwaliteitsvolle dienstverlening die beantwoordt aan hun behoeften. Hier gaat het om een **individueel recht van een patiënt ten aanzien van zijn beroepsbeoefenaar**. Alle patiënten, dus ook de minderjarige, moeten hierbij kunnen rekenen op een goede, zorgvuldige en kwaliteitsvolle gezondheidszorg die o.a. gebruik maakt van de **toepasselijke, geldende standaarden** zoals die voortvloeien uit de huidige wetenschap.

Dit recht impliceert echter niet dat beroepsbeoefenaars moeten tegemoetkomen aan alle mogelijke **verlangens** van hun patiënten.

In de eerder besproken casus rond de vraag van een moeder om een drugscontrole uit te voeren op haar 13-jarige zoon, is de huisarts bv. niet verplicht om dergelijke controle uit te voeren indien er hiervoor geen medische indicaties bestaan, en de huisarts zich hierbij niet goed zou voelen in het kader van zijn vertrouwensrelatie met zijn minderjarige patiënt.

Dit recht kan bovendien **beperkt** worden door de **technische mogelijkheden** van de betrokken beroepsbeoefenaar, en door de beperkte **financiële middelen** van de (minderjarige) patiënt om voor deze gezondheidszorg te betalen.

B. VRIJE KEUZE VAN BEROEPSBEOEFENAAR IN DE GEZONDHEIDSZORG

Dit recht is natuurlijk van groot belang met het oog op het **vertrouwen** van de patiënt in zijn beroepsbeoefenaar en bijgevolg in zijn gezondheidszorg.

Bekwame, minderjarige patiënten kunnen dan ook hun beroepsbeoefenaar vrij kiezen en kunnen hun keuze bovendien te alle tijde **wijzigen**. Voor onbekwame minderjarigen zullen de ouders, onder toepassing van hun ouderlijk gezag, de beroepsbeoefenaar kunnen kiezen.

Het principe van vrije keuze kan wel **beperkt** worden.

Eenzijds krachtens de **wet**: Hierbij wordt ondermeer gedacht aan beperkende regelingen in het kader van de gedwongen opname van geesteszieken,...

Anderzijds door het aanbod en de **organisatie** van de gezondheidszorg:

Wanneer men met spoed naar het ziekenhuis afgevoerd wordt na een verkeersongeluk en er slechts één arts van wacht is, heeft men in de praktijk natuurlijk niet veel keuze betreffende zijn beroepsbeoefenaar. Hetzelfde geldt wanneer ouders een afspraak maken bij hun tandarts voor hun kind dat gekweld wordt door hevige tandpijn maar terecht komen bij een vervanger omdat hun tandarts op reis is,...

C. RECHT OP INFORMATIE

Patiënten hebben recht op **volledige en duidelijke informatie** over hun gezondheidstoestand, de vermoedelijke evolutie ervan, mogelijke (gevolgen van, alternatieven voor, kostprijs van,...) onderzoeken, behandelingen, ingrepen,...

Aangezien minderjarige patiënten, rekening houdend met hun leeftijd en maturiteit, steeds moeten betrokken worden bij de uitoefening van hun patiëntenrechten, hebben **ook onbekwame minderjarigen** recht op informatie betreffende hun gezondheidszorg. In het geval van jonge kinderen zal het natuurlijk een bijzondere inspanning vragen van de betrokken beroepsbeoefenaar om deze informatie zo volledig en **begrijpelijk** mogelijk te bespreken met het jong patiëntje.

In principe wordt de informatie **mondeling** doorgegeven, maar de patiënt kan ook om een schriftelijke weerslag van de informatie vragen. Bovendien kan de patiënt ook schriftelijk vragen om de informatie eveneens aan een door hem aangewezen **vertrouwenspersoon** mee te delen.

Patiënten hebben ook het **recht om 'niet te weten'**.

Een zwanger meisje kan bv. vragen aan de vroedvrouw die haar begeleidt om het geslacht van haar baby niet te weten. Dit uitdrukkelijk verzoek wordt genoteerd in het patiëntendossier.

Wanneer het niet doorgeven van bepaalde informatie **ernstig nadeel** zou inhouden voor de gezondheid van de patiënt of derden, kan de beroepsbeoefenaar echter beslissen om geen rekening te houden met het verzoek om niet te weten. Hij pleegt hierover dan wel eerst overleg met een andere beroepsbeoefenaar en eventueel met de vertrouwenspersoon aangeduid door de patiënt. (Voor meer informatie over de vertrouwenspersoon zie verder onder 'H. Recht op ondersteuning door een vertrouwenspersoon.'). *Wanneer een patiënt bv. niet wil geïnformeerd worden over een mogelijk terminale ziekte, maar deze ziekte besmettelijk is voor zijn partner, kan zijn arts hem toch informeren om de gezondheid van zijn partner te beschermen.*

De beroepsbeoefenaar kan ook zelf beslissen om bepaalde informatie achter te houden voor zijn patiënt, voor zover het meedelen ervan **ernstig nadeel** voor de gezondheid van de patiënt zou meebrengen. De beroepsbeoefenaar moet hierover wel eerst overleg plegen met een andere beroepsbeoefenaar en eventueel de vertrouwenspersoon van de patiënt inlichten. De beroepsbeoefenaar moet bovendien steeds motiveren in het dossier waarom hij gebruik maakt van deze '**therapeutische exceptie**'. De Wet Patiëntenrechten benadrukt tenslotte het eventueel **tijdelijk** aspect van de therapeutische exceptie: van zodra het gevreesde nadeel is opgeheven moet de beroepsbeoefenaar de gevoelige informatie toch meedelen aan zijn patiënt.

Wanneer een student bv. midden in zijn eindexamens zit, en gedurende deze periode een ernstige ziekte vastgesteld wordt door zijn huisarts, kan de huisarts eventueel beslissen om de student hierover pas in te lichten nadat hij zijn eindexamens heeft afgewerkt.

D. RECHT OM TOESTEMMING TE GEVEN OF TE WEIGEREN

De **bekwame, minderjarige patiënt** heeft het recht om **zelfstandig**, geïnformeerd, voorafgaandelijk en vrij toe te stemmen in iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar. Er is bv. uitdrukkelijk in de Orgaantransplantatiewet voorzien dat minderjarigen vanaf 12 jaar zelf moeten toestemmen vooraleer hun organen of weefsels kunnen getransplanteerd worden naar hun broer of zus.

Het recht om toe te stemmen houdt bovendien evenzeer het recht van de bekwame minderjarige in om een, zelfs levensnoodzakelijke, tussenkomst te **weigeren**.

Charlotte, 15 jaar, is zwanger. Ze wil de zwangerschap afbreken en stapt naar haar huisarts om haar mogelijkheden te bespreken. Ze wil niet dat haar ouders te weten komen dat ze zwanger is en vraagt haar huisarts om hen niet in te lichten. Maar kan Charlotte wel alleen beslissen over een eventuele abortus? En mag de dokter haar ouders in het ongewisse laten?

Aangezien een zwangerschap pas voorkomt wanneer een meisje de tienerleeftijd heeft bereikt, én aangezien een abortus op medisch vlak slechts een lichte ingreep is waar weinig risico's aan verbonden zijn, nemen artsen in België aan dat minderjarige, zwangere meisjes die een abortus overwegen, bekwaam zijn om hierover zelf te beslissen. De ouders van deze zwangere meisjes kunnen in deze situatie bijgevolg geen beslissingen nemen in de plaats van de betrokken, bekwame meisjes.

Meer nog, de ouders kunnen, zonder toestemming van de betrokken meisjes, in principe zelfs niet op de hoogte gebracht worden van de zwangerschap/abortus omdat dit onder het beroepsgeheim van de behandelende arts valt. (Zie ook verder onder 'IV. Beroepsgeheim'.)

In het geval van een **onbekwame minderjarige** zullen de **ouders** zoals steeds vanuit hun ouderlijk gezag in de plaats van hun kind dienen toe te stemmen met de tussenkomst. Wanneer ouders echter **niet in het belang** van hun kind zouden beslissen, en bv. een levensnoodzakelijke ingreep zouden weigeren voor hun onbekwaam, minderjarig kind mag de beroepsbeoefenaar in een **spoedeisend geval toch ingrijpen** in het belang van de gezondheid van zijn onbekwaam, minderjarig patiëntje. Indien er geen sprake is van een medische urgentie en de beroepsbeoefenaar een bepaalde tussenkomst onontbeerlijk vindt in het belang van de gezondheid van zijn onbekwame, minderjarige patiënt maar de ouders zich hiertegen verzetten, moet de beroepsbeoefenaar zich tot de **gerechtelijke overheid** wenden.

*De 8-jarige Marc werd op weg naar school gegrepen door een auto en liep hierbij ernstige verwondingen op. Hij moet dringend een operatie ondergaan en bloed toegediend krijgen. De ouders van Marc, Getuigen van Jehovah, weigeren echter toestemming te geven voor een bloedtransfusie. Wanneer de behandelende arts dit nochtans noodzakelijk zou vinden, kan hij contact opnemen met het parket om via een **gerechtelijke uitspraak** de toelating te krijgen om, ondanks het verzet van de ouders, toch een bloedtransfusie toe te dienen. Tenzij het zou gaan om een **medische urgentie** waarbij het leven van Marc in gevaar zou zijn.. In dat geval mag de arts Marc een bloedtransfusie toedienen, ondanks het verzet van de ouders.*

In het kader van de **heelkundige anticonceptie (of sterilisatie)** wordt trouwens niet aanvaard dat ouders van onbekwame minderjarigen hierover alleen beslissen. Gezien de vele alternatieven van niet-heelkundige anticonceptiva, en het onherroepelijke karakter van de sterilisatie, vinden veel deskundigen dat heelkundige anticonceptie zelfs niet mag overwogen worden voor minderjarigen. En wanneer een arts dan toch tot de sterilisatie van een minderjarige zou overgaan, moet deze (zelfs onbekwame) minderjarige patiënt minstens ook zelf toestemmen, naast zijn ouders.

Wanneer in een **spoedgeval** de patiënt zijn wil niet kan uiten, bv. omdat hij bewusteloos is, en er geen duidelijkheid bestaat over het al dan niet aanwezig zijn van de toestemming van de patiënt, gebeurt iedere noodzakelijke tussenkomst van de beroepsbeoefenaar toch onmiddellijk in het belang van de gezondheid van de patiënt. De beroepsbeoefenaar maakt hiervan melding in het patiëntendossier en handelt van zodra dit **mogelijk** is naar de wil van de patiënt.

Het recht om (alleen) toe te stemmen met een bepaalde tussenkomst, of om deze te weigeren kan natuurlijk ook **beperkt** worden krachtens een **wet (of gerechtelijke uitspraak): Geesteszieke minderjarigen die een gevaar vormen voor zichzelf of voor anderen, of die een 'als misdrijf omschreven feit (MOF)' gepleegd hebben, kunnen onder bepaalde voorwaarden bv. gedwongen behandeld en/of opgenomen worden.**

Niet-heelkundige esthetisch-geneeskundige of esthetisch-heelkundige ingrepen mogen bij een minderjarige alleen worden uitgevoerd na overleg met een psycholoog of psychiater én mits schriftelijk akkoord van zijn wettelijke vertegenwoordigers.

Daarnaast kan volgens de Euthanasiewet **euthanasie** enkel legaal gebeuren op verzoek van wilsbekwame, minderjarige patiënten indien hun wettelijke vertegenwoordigers hiermee instemmen.

Volgens het **CLB-decreet** zijn leerlingen bv. verplicht om mee te werken aan de algemene en gerichte consulten, en de profylactische maatregelen georganiseerd door een CLB. Een bekwame leerling (of de ouders van een onbekwame leerling) kan zich, onder toepassing van het recht op vrije keuze van beroepsbeoefenaar, wel verzetten tegen het uitvoeren van een consult door een bepaalde arts. Het consult moet dan binnen 90 dagen door een andere arts uitgevoerd worden.

In principe moet de toestemming voor een bepaald onderzoek, behandeling, ingreep,... **uitdrukkelijk** gegeven worden, tenzij wanneer de beroepsbeoefenaar na overleg met zijn patiënt uit zijn gedragingen kan afleiden dat de patiënt akkoord gaat met zijn voorstel. Op verzoek van de patiënt of van de beroepsbeoefenaar wordt de toestemming met, of de weigering van een bepaalde tussenkomst genoteerd in het patiëntendossier.

Bekwame (of ouders van onbekwame), minderjarige patiënten kunnen natuurlijk pas beslissen om in te stemmen met een bepaalde tussenkomst of om deze te weigeren indien ze vooraf voldoende en begrijpelijk **geïnformeerd** werden over het doel, de aard, de frequentie, de mogelijke nevenwerkingen en risico's, de nazorg, mogelijke alternatieven, de financiële kosten en de mogelijke gevolgen van een toestemming of weigering van de tussenkomst. Hier speelt het recht van de patiënt op informatie dus een belangrijke rol.

E. RECHT OP INZAGE IN HET DOSSIER

Op het patiëntendossier is naast de Wet Patiëntenrechten ook de **Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (WVP)**, of kortweg de Privacywet, van toepassing.

Volgens deze basiswetgeving mogen enkel relevante persoonsgegevens verwerkt (verzameld, bewaard en uitgevoerd) worden in functie van een welbepaald, gerechtvaardigd doel, bv. in kader van de gezondheidszorg. De verwerking van deze gegevens moet bovendien toelaatbaar zijn, dit wil zeggen gebeuren krachtens een wet of met toestemming van de betrokkene. En gegevens mogen nooit langer bewaard worden dan noodzakelijk.

Gezondheidsgegevens worden bovendien extra beschermd doordat ze enkel onder het toezicht en de verantwoordelijkheid van een beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg mogen verwerkt worden en omwille van bijzondere, strenge redenen.

Volgens de **Wet Patiëntenrechten heeft de patiënt steeds recht op een zorgvuldig bijgehouden en veilig bewaard patiëntendossier**. De patiënt kan steeds vragen om bepaalde documenten aan dit dossier toe te voegen.

De bekwame, minderjarige patiënt heeft recht op **inzage** in zijn dossier (voor onbekwame minderjarigen gebeurt dit door tussenkomst van hun ouders). De patiënt kan zich bij de uitoefening van zijn inzagerecht laten bijstaan door zijn vertrouwenspersoon of zijn inzagerecht zelfs laten uitoefenen door zijn vertrouwenspersoon (zie ook verder onder 'H. Recht op ondersteuning door een vertrouwenspersoon'.). Inzage moet verleend worden binnen de **15 dagen** na het verzoek tot inzage.

Het inzagerecht geldt **niet**:

- voor de **persoonlijke notities** van de beroepsbeoefenaar. Persoonlijke notities zijn echter wel toegankelijk voor de vertrouwenspersoon van de patiënt wanneer die zelf ook beroepsbeoefenaar is.
- voor informatie die onder een **therapeutische exceptie** valt. Deze informatie is echter wel toegankelijk voor de vertrouwenspersoon van de patiënt als die zelf ook beroepsbeoefenaar is.
- voor informatie die enkel betrekking heeft op derden (= de **privacyexceptie**).

TER VERDUIDELIJKING >

Onder *persoonlijke notities* worden verstaan, de aantekeningen die door de beroepsbeoefenaar afzonderlijk werden opgeborgen, die voor anderen, zelfs voor medebetrokkenen van de zorgverleningsequipe, nooit toegankelijk zijn, en die nodig zijn voor het persoonlijk gebruik van de zorgverlener.

De patiënt heeft, mits het betalen van de kostprijs hiervan, tenslotte ook recht op een **afschrift** van zijn patiëntendossier (of toch minstens van deze informatie waar hij ook toegang toe heeft). De beroepsbeoefenaar kan dit afschrift enkel weigeren indien hij over duidelijke aanwijzingen beschikt dat de patiënt onder druk wordt gezet om een afschrift van zijn dossier aan derden mee te delen, bv. aan zijn verzekering of werkgever.

F. BESCHERMING VAN DE PRIVACY VAN DE PATIËNT

De patiënt heeft recht op de bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer, ofwel **privacy**, bij iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar. Ook wat betreft zijn gezondheidsgegevens (al dan niet opgenomen in zijn patiëntendossier).

Daarnaast heeft de patiënt ook recht op respect voor zijn **intimiteit**, ofwel ruimtelijke privacy. Lokalen waarin patiënten onderzocht, verzorgd of behandeld worden, moeten daarom de nodige intimiteit voor de patiënt voorzien. Respect voor de intimiteit van de patiënt houdt verder ook in dat enkel de personen waarvan de aanwezigheid is verantwoord in het kader van de gezondheidszorg aanwezig mogen zijn bij de zorg, onderzoeken en behandelingen. Een **inbreuk** maken op de privacy van de patiënt kan enkel indien dit door de wet werd voorzien en noodzakelijk is voor de bescherming van de volksgezondheid of voor de bescherming van de rechten van derden.

Bekwame, minderjarige patiënten kunnen hun recht op privacy zelfstandig claimen. Bij onbekwame minderjarigen zullen hun ouders waken over hun privacy.

G. RECHT OM KLACHT NEER TE LEGGEN

Bekwame (of ouders van onbekwame), minderjarige patiënten hebben het recht om klachten te formuleren in verband met de uitoefening van hun patiëntenrechten bij de bevoegde **ombudsfunctie**.

Elk ziekenhuis voorziet daarom bv. in een ombudsfunctie waar patiënt klachten kunnen neerleggen aangaande de naleving van hun patiëntenrechten in het ziekenhuis. En de ombudspersonen van de overlegplatforms geestelijke gezondheidszorg zijn bv. bevoegd voor psychiatrische ziekenhuizen, voor initiatieven van beschut wonen en psychiatrische verzorgingstehuizen.

Bij gebrek aan bevoegde, lokale ombudsfunctie, of met een klacht over de behandeling van een klacht door een lokale ombudsfunctie, kunnen patiënten terecht bij de **Federale ombudsdienst 'rechten van de patiënt'**. (Contactgegevens van deze Federale ombudsdienst vindt men via www.health.belgium.be onder 'mijn gezondheid'.)

H. RECHT OP ONDERSTEUNING DOOR EEN VERTROUWENSPERSOON

De Wet Patiëntenrechten voorziet niet d.m.v. een specifieke bepaling in het recht van de patiënt op ondersteuning door een vertrouwenspersoon. Maar dit recht kan wel afgeleid worden uit de bepalingen rond het **recht op informatie** en het **recht op inzage in het patiëntendossier**.

De Wet Patiëntenrechten stelt **geen voorwaarden** om te kunnen optreden als vertrouwenspersoon.

De Nationale Raad van de Orde van Geneesheren somt in haar advies van 20 februari 2010 wel 4 criteria op. Een vertrouwenspersoon moet volgens dit advies:

1. een natuurlijke persoon zijn (dus geen dienst of bedrijf),
2. die een vertrouwensrelatie heeft met de patiënt,
3. en de belangen van de patiënt nastreeft,
4. en die tenslotte door de patiënt zelf werd aangeduid.

Een vertrouwenspersoon kan dus ook een **minderjarige** zijn. *Een minderjarig meisje kan bv. haar hartsvriendin van 16 meenemen ter ondersteuning op consultatie bij de huisarts.*

3

De plichten van de minderjarige patiënt

A. PLICHT TOT MEDEWERKING

De Wet Patiëntenrechten bepaalt dat de betrokken beroepsbeoefenaars de rechten van hun patiënten naleven in de mate waarin de patiënten hieraan hun medewerking verlenen. Patiënten verlenen o.a. hun medewerking door (eerlijke) **informatie** te verstrekken aan de beroepsbeoefenaar én door de **adviezen** van de beroepsbeoefenaar te volgen. *Voor bv. baby's zullen het natuurlijk de ouders zijn die de voorschriften van de beroepsbeoefenaars zullen volgen wat betreft medicatie,...*

B. BETALEN HONORARIUM

Patiënten zijn natuurlijk verplicht om de honoraria van de beroepsbeoefenaars (en ook de andere kosten voor hun gezondheidszorg) te betalen. In België is men hiervoor in principe voor een deel verzekerd door de aansluiting bij een mutualiteit of ziekenfonds. Onder toepassing van hun ouderlijk gezag zullen **ouders** de kosten voor de gezondheidszorg van hun minderjarige kinderen betalen. Minderjarigen zijn hiervoor verzekerd via het **ziekenfonds** van hun ouders.

Ook **minderjarige vreemdelingen** kunnen onder bepaalde voorwaarden aansluiten bij een ziekenfonds om zo een tussenkomst te genieten in hun gezondheidskosten.

Voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen kan dit zelfs van zodra ze minstens 3 opeenvolgende maanden lager of secundair onderwijs in België volgden.

Enkel wanneer minderjarige vreemdelingen samen met hun wettelijke vertegenwoordigers illegaal in België verblijven, zullen ze in principe niet kunnen aansluiten bij een ziekenfonds. Deze kinderen kunnen dan enkel rekenen op gratis, dringende medische hulp in het kader van maatschappelijke dienstverlening van het OCMW. Daarnaast is ook medische hulp voor minderjarige vreemdelingen mogelijk als onderdeel van het recht op materiële hulp wanneer ze opgevangen worden in een (federaal) opvangcentrum, LOI,...

Doorgaans worden de kosten voor medische tussenkomsten eerst volledig betaald door de patiënt en krijgt hij daarna eventueel een deel terug van zijn mutualiteit. Uiteindelijk moet een patiënt (als deze aangesloten is bij een mutualiteit) dus zelf uitsluitend het remgeld betalen.

Uitzonderlijk kan een patiënt, als die zich bv. in een individuele, financiële noodsituatie bevindt, vragen aan de beroepsbeoefenaar om de **derdebetalersregeling** toe te passen. Wanneer een bekwame minderjarige bv. niet wil dat zijn ouders van zijn doktersbezoek afweten maar zelf over onvoldoende financiële middelen beschikt om voor de consultatie te betalen, kan hij de dokter vragen om de derdebetalersregeling toe te passen. Een beroepsbeoefenaar is wel nooit verplicht om dit te doen.

Wanneer een minderjarige aangesloten is bij een **wijkgezondheidscentrum** zal hij zelfs geen remgeld moeten betalen voor tussenkomsten van huisartsen, verpleegkundigen en kinesisten werkzaam binnen het centrum. Deze beroepsbeoefenaars ontvangen immers een forfaitair bedrag voor elke patiënt die aangesloten is bij het centrum.

De Kinderrechtswinkel heeft tenslotte ook weet van beroepsbeoefenaars die deze minderjarige patiënten gewoonweg **gratis** behandelen.

TER VERDUIDELIJKING >

De 'derdebetalersregeling' houdt in dat de patiënt enkel het remgeld moet betalen. Het deel waarvoor de mutualiteit tussenkomt, regelt de beroepsbeoefenaar dan rechtstreeks met het ziekenfonds.

4

Beroepsgeheim t.a.v. minderjarige patiënten

Beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg hebben beroepsgeheim. Dit betekent dat ze vertrouwelijke informatie over hun patiënten in principe niet mogen delen met derden. In principe, want er bestaan verschillende wettelijke, of algemeen aanvaarde **uitzonderingen**, zoals de getuigenis in rechte, de noodtoestand, het gedeeld beroepsgeheim,... die het mogelijk maken om het beroepsgeheim toch te doorbreken.

Wat betreft het beroepsgeheim t.a.v. **minderjarige patiënten**, geldt als uitgangspunt dat alle minderjarigen, ongeacht hun leeftijd of bekwaamheid, recht hebben op privacy en dus op een vertrouwelijke behandeling van hun persoonlijke gegevens. Beroepsbeoefenaars hebben dus ook beroepsgeheim t.a.v. hun minderjarige patiënten.

Maar **geldt het beroepsgeheim ook t.a.v. de ouders van minderjarigen patiënten?**

Ouders hebben vanuit hun ouderlijk gezag recht om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen over hun minderjarige kinderen omdat minderjarigen als principieel handelingsonbekwaam worden beschouwd. Ouders hebben dan ook nood aan, én recht op informatie over hun kinderen om goede beslissingen te kunnen nemen.

Let wel: wanneer het gaat om informatie die gedekt wordt door het beroepsgeheim, zal de beroepsbeoefenaar steeds zorgvuldig moeten afwegen welke **informatie ouders nodig hebben onder toepassing van het ouderlijk gezag**. Niet zomaar alle informatie moet dus met hen gedeeld worden.

De Wet Patiëntenrechten voorziet bovendien in een belangrijke **uitzondering** op de principiële handelingsonbekwaamheid van minderjarigen: bewaame, minderjarige patiënten kunnen zelfstandig beslissingen nemen over hun gezondheidszorg. Hierdoor hebben ouders van

bekwame minderjarigen geen nood meer aan informatie om beslissingen te kunnen nemen m.b.t. de gezondheidszorg van hun kinderen en **geldt het beroepsgeheim tegenover ouders van bekwame, minderjarige patiënten op dezelfde manier als voor meerderjarigen**. Met dezelfde uitzonderingen.

Zo kan een bekwame, 14-jarige patiënte bv. de diëtist die haar helpt in haar strijd tegen overgewicht vragen om haar gewicht niet door te geven aan haar ouders.

Meer informatie over het beroepsgeheim en alle uitzonderingen op het beroepsgeheim kan u nalezen in de fiche 't Zitemzo Jeugdrecht... met het beroepsgeheim ten aanzien van minderjarigen.

Conclusie

Sinds 2002 worden de rechten van patiënten in hun contacten met beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg duidelijk opgesomd in de Wet Patiëntenrechten. Ook de **rechtspositie van minderjarige patiënten** wordt geregeld in deze wet: Onbekwame, minderjarige patiënten worden vertegenwoordigd door hun wettelijke vertegenwoordigers, nl. ouders of voogd, die hun rechten in hun plaats uitoefenen. Deze minderjarigen worden wel, afhankelijk van hun leeftijd en maturiteit, bij de uitoefening van hun rechten betrokken. Minderjarigen die in de ogen van de betrokken beroepsbeoefenaar bekwaam zijn, oefenen hun patiëntenrechten zelfstandig uit.

Hoewel dit natuurlijk een belangrijke stap is in het verder ontwikkelen van een emancipatorische omgang met minderjarigen, heeft de Wet Patiëntenrechten in de praktijk (nog) niet zo veel veranderd voor minderjarigen:

Beroepsbeoefenaars beschikken immers naar eigen zeggen vaak **niet over voldoende tijd**, zeker wanneer het om urgente situaties gaat, om een juiste inschatting te kunnen maken betreffende de bekwaamheid van hun minderjarige patiënten. Zij zijn dan ook snel geneigd om de algemene regel in Belgisch recht toe te passen die stelt dat minderjarigen handelingsonbekwaam zijn en tot hun meerderjarigheid moeten vertegenwoordigd worden door hun ouders.

Daarnaast zien we ook dat de rechten van bekwame minderjarige patiënten in de praktijk beknot worden door hun **gebrek aan financiële middelen** om bepaalde onderzoeken, behandelingen, of ingrepen te bekostigen...

Er is dus nog wel wat werk aan de winkel zodat alle bekwame minderjarigen effectief hun patiëntenrechten zelfstandig zouden kunnen uitoefenen.

Gelukkig stellen we vast dat beroepsbeoefenaars die binnen de Integrale Jeugdhulp werken ondertussen wel vertrouwd geraken met de erkenning van de bekwaamheid van bepaalde minderjarigen. Hopelijk helpen zij mee om deze houding verder te verspreiden onder hun collega's.

TOEPASSELIJKE REGELGEVING

Artikel 24 IVRK Gezond en gezondheidszorg (officieuze samenvatting)

Het recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en het recht op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen, met bijzondere nadruk op eerstelijnsgezondheidszorg en preventieve gezondheidszorg, op gezondheidsvoorlichting en -educatie en op de vermindering van de kindersterfte. De verplichting van de Staat om te werken in de richting van het uitbannen van schadelijke traditionele praktijken. De nood aan internationale samenwerking met het oog op het realiseren van dit recht wordt beklemtoond.

Art. 23. Belgische Gecoördineerde Grondwet (G.G.W.)

Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.

Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen.

Die rechten omvatten inzonderheid:

2° het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand;...

Wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen (**Orgaan-transplantatiewet**), B.S. 14 februari 1987

Wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking (**Abortuswet**), B.S. 5 april 1990.

Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (**Privacywet**) (WVP), B.S. 18 maart 1993.

Wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie (**Euthanasiewet**), B.S. 22 juni 2002.

Wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002 (**Wet Patiëntenrechten**) (W.P.), B.S., 26 september 2002.

Art. 2 W.P.

Voor de toepassing van deze wet moet worden verstaan onder:

- 1° patiënt: de natuurlijke persoon aan wie gezondheidszorg wordt verstrekt, al dan niet op eigen verzoek;
- 2° gezondheidszorg: diensten verstrekt door een beroepsbeoefenaar met het oog op het bevorderen, vaststellen, behouden, herstellen of verbeteren van de gezondheidstoestand van een patiënt of om de patiënt bij het sterven te begeleiden;
- 3° **beroepsbeoefenaar**: de beoefenaar bedoeld in het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen alsmede de beroepsbeoefenaar van een niet-conventionele praktijk bedoeld in de wet van 29 april 1999 betreffende de niet-conventionele praktijken inzake de geneeskunde, de artsenijsbereidkunde, de kinesithérapie, de verpleegkunde en de paramedische beroepen.

Art. 12. W.P.

- § 1. Bij een patiënt die minderjarig is, worden de rechten zoals vastgesteld door deze wet uitgeoefend door de ouders die het gezag over de minderjarige uitoefenen of door zijn voogd.
- § 2. De patiënt wordt betrokken bij de uitoefening van zijn rechten rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. De in deze wet opgesomde rechten kunnen door de minderjarige patiënt die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht, zelfstandig worden uitgeoefend.

Art. 4 Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de Integrale Jeugdhulp (DRM)

- § 1. Onverminderd de rechten van de ouders, oefent de minderjarige de rechten, opgesomd in dit decreet, zelfstandig uit.
- § 2. In afwijking van § 1, oefent de minderjarige de rechten, bedoeld in artikelen 8, 13 en 22, zelfstandig uit op voorwaarde dat hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is, rekening houdend met zijn leeftijd en zijn maturiteit. De minderjarige van twaalf jaar of ouder wordt vermoed in staat te zijn tot een redelijke beoordeling van zijn belangen.

INTERESSANTE BRONNEN & LINKS

- KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN vzw, *Kinderrechten in de gezondheidszorg*, 2011, 144.
- KINDERRECHTSWINKEL, *'t Zitemzo... als je patiënt bent*, (Informatiefolder voor 12- tot 18-jarigen), 2011.
- KINDERRECHTSWINKEL, *'t Zitemzo Jeugdrecht... met de (on)bekwaamheid van minderjarigen*, (Informatiefiche voor professionelen), 2011.
- KINDERRECHTSWINKEL, *'t Zitemzo Jeugdrecht... met het beroepsgeheim ten aanzien van minderjarigen*, (Informatiefiche voor professionelen), 2012.
- KINDERRECHTSWINKEL, Fiche *'Recht op medische verzorging van minderjarige vreemdelingen'* in *'t Zitemzo... als je een minderjarige vreemdeling bent in België*, (8 fiches voor 12-tot 18-jarige vreemdelingen m.b.t. hun rechten in België), 2008.
- KINDERRECHTSWINKEL, Werkmap. *'Aan de slag met het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp.'*, Fiches *'Bekwaamheid'* en *'Beroepsgeheim'*, Brussel, Departement WVG, 2008.
- Memorie van Toelichting bij de Wet Patiëntenrechten (M.v.T., Parl.St. Kamer 2001-02, 1642)
- NYS, H., *Geneeskunde. Recht en medisch handelen in APR*, Mechelen, Story-Scientia, 2005, 714.
- PUT, J., ROM, M. en VAN DER STRAETE, I., *Geesteszieke minderjarigen en dwang* in Bibliotheek Burgerlijk Recht en Procesrecht, Gent, Larcier, 2007, 84.
- TACK, S. en BALTHAZAR, T. *'Patiëntenrechten. Informed consent in de zorgsector: recente evoluties in CABG*, Gent, Larcier, 2007/5-6, 100.
- VLAAMS PATIËNTENPLATFORM, *Ken je rechten als patiënt*, 's Gravenwezel, Gemma Reynders-Broos, 2011, 28.
- www.vlaamspatiëntenplatform.be
De vzw Vlaams Patiëntenplatform is een onafhankelijk platform van een 90-tal patiëntenverenigingen uit Vlaanderen en streeft naar een toegankelijke zorg op maat van de patiënt en zijn omgeving.
- www.kinderrechtswinkel.be
- www.rechtspositie.be

Colofon

Auteur

Nele Desmet

Realisatie

tZitemzo, vzw

Verantwoordelijke uitgever

Karin Maes

Covertekening

Vero Beauprez

Vormgeving

zorragraphics.be

De fiches van de 't Zitemzo Jeugdrecht'-reeks
kunnen besteld worden bij tZitemzo:

tZitemzo vzw

Hoogstraat 81, 9000 Gent

tZitemzo@tZitemzo.be

www.tZitemzo.be

of in PDF gedownload worden van de website

www.tzitemzo.be/professionelen

Uitgave 2019

De tZitemzo Jeugdrecht... fiches

Deze fiche maakt deel uit van de tZitemzo Jeugdrecht-reeks van tZitemzo voor praktijkwerkers. Deze fiches willen wetgeving en regels die van toepassing zijn op minderjarigen op een bevattelijke manier toelichten en uitdiepen.

Ze kunnen besteld worden bij tZitemzo of in PDF gedownload worden van de website www.tzitemzo.be

De juridische helpdesk van tZitemzo

Diensten en professionelen zoals hulpverleners, beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg, leerkrachten,... kunnen met al hun juridische vragen en casussen m.b.t. minderjarigen steeds rechtstreeks bij de juridische helpdesk van tZitemzo terecht. Daarnaast verzorgen de juristen van tZitemzo ook workshops voor uw organisatie of team rond de rechtspositie van minderjarigen.

Men kan de juridische helpdesk van tZitemzo bereiken via:

09 234 19 72

jurist@tzitemzo.be

www.tzitemzo.be

Uitgave 2019

© tZitemzo, alle rechten voorbehouden

Vlaanderen
verbeelding werkt